

6. Генцирук С.А. Рекреационное использование лесов/ С.А.Генцирук, М.С.Нижник, Р.Р.Возняк. – К.: Урожай, 1987. – 246 с.
7. Гудзь П.В. Економічна ефективність використання природних рекреаційних ресурсів/ П.В.Гудзь // Регіональна економіка. – 2000. – № 4. – С.148-155.
8. Данильчук В. Ф. Методология оценки рекреационных территорий / В.Ф. Данильчук, Г.М. Алейникова, А.Я. Бовсуновская, С.Н. Голубничая. – Донецк: ДИТБ, 2003. – 197 с.
9. Дутчак С.В. Проблеми використання природних національних парків у туристсько-рекреаційній діяльності та варіанти їх розв'язання / С.В.Дутчак // Науковий вісник Чернівецького університету. Географія. – 2006. – Вип. 304 – С. 55-61.
10. Крачило Н.Г. Географія туризму / Н.Г.Крачило. – К.: Вища школа, 1987. – 208 с.
11. Лукьянова Л.Г., Цыбух В.И. Рекреационные комплексы / Л.Г.Лукьянова, В.И. Цыбух. – К.: "Вища школа", 2004. – 346 с.
12. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України/ В.І.Мацола.– Львів, 1997. – С. 12-19.
13. Мироненко Н.С. Рекреационная география/ Н.С. Мироненко, И.Т. Твердохлебов. – М.: МГУ, 1981. – 208 с.
14. Николаенко Д.В. Рекреационная география/ Д.В. Николаенко.– М. Владос. 2001. – 279 с.
15. Приображенский В.С. Территориальная рекреационная система как объект изучения географических наук / В.С. Приображенский // Изв. АН СССР. Сер. Географ. – 1977. – № 2.
16. Рекреационные ресурсы и методы их изучения. – М.: 1981. – 137 с.
17. Смаль І. В. Основи географії рекреації і туризму/ І.В. Смаль. – Ніжин: Видавництво НДПУ ім. Миколи Гоголя, 2004. – 264 с.
18. Теоретические основы рекреационной географии. – М.: Наука, 1975. – 245 с.
19. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник./ Н.В.Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

Резюме:

К. Килинская, З. Кищук. МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРОВЕДЕНИЮ ОЦЕНКИ КОМПОНЕНТНОЙ СТРУКТУРЫ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦИОННЫХ УСЛОВИЙ ТЕРРИТОРИИ.

В статье представлен анализ существующих схем и подходов к оценке компонентов природы и их свойств, которые могут быть использованными при планировании природно-рекреационного природопользования. Предложены виды оценок: математическая (количественная), географическая (качественная, бальная), экономическая, психолого-эстетическая и др.

Ключевые слова: природно-рекреационные ресурсы, свойства компонентов природы, компоненты природы, оценка природно-рекреационных ресурсов.

Summary:

К. Kilins'ka, Z. Kishhuk. METHODOICAL APPROACHES TO CONDUCT OF EVALUATION COMPONENT STRUCTURE OF NATURAL AND RECREATIONAL CONDITIONS OF THE TERRITORY.

In the article conducted analysis the existing schemes and approaches to natural components and their properties that can be used for planning natural recreational. There are proposed kind of rating: mathematical (quantitative), geographic (qualitative, ball), economic, psychological, and others.

Key words: natural and recreational resources, properties of natural components, the components of nature, rating of natural and recreational resources

Рецензент: проф. Сивий М.Я.

Надійшла 22.09.2011р.

УДК 39

Ольга ПИЛИПОВИЧ, Мирослава ПЕТРОВСЬКА

КУЛЬТУРА, ПОБУТ ТА ЗВИЧАЄВІ ТРАДИЦІЇ НАСЕЛЕННЯ, ЩО ПРОЖИВАЄ В МЕЖАХ ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ “СТІЛЬСЬКА”

Здійснено етнографічні дослідження в межах пам'ятки природи місцевого значення “Стільська” (Миколаївський район Львівської області). Описано історію виникнення, звичаєві обряди, традиції, фольклор, побут, вірування, культурно-просвітницьке життя та суспільно-політичну діяльність жителів села Стільського.

Ключові слова: звичаї, обряди, побут, пам'ятка природи, свято.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ще з епохи палеоліту, живучи у тісному контакті з природою, людина відчувала цілковиту залежність від її сил, і тим самим надавала явищам природи бо-жественних властивостей. З часів язичництва культ явищ природи набув антропоморфного характеру [8]. Зокрема, культ води уособлює поклоніння людиноподібним істотам – русалкам, культ грому і

блискавки – богу Перуну, культ сонця – Дажбогу, культ вітру – Стрибогу і т. д. Цим міфічним особам наші предки приносили жертви, їхньою волею пояснювали різноманітні явища природи, їхньою силою намагались приборкати грізні стихійні лиха. З приходом християнства багато звичаїв і обрядів, пов'язаних з пошануванням води, сонця та землі, залишилися і змішалися з християнськими святами.

Сьогодні, досліджуючи звичаєві традиції та побут місцевих жителів, можна відшукати ключі до багатьох археологічних, історичних, антропологічних і географічних загадок.

Календарно-побутові звичаї регламентували усі сфери життя українця, а календарний рік утворювався з послідовних дат праці у полі та вдома і супроводжувався релігійними святами й обрядами, повір'ями та звичаями. Усі ці елементи усної творчості і фольклору мають цінність не лише завдяки своїй автентичності та художньому змісту, але й завдяки збереженню інформації про історію, побут, ландшафти та природно-територіальну організацію минулого. Передусім це важливо для поселень, що володіють великою кількістю історичних артефактів, проте їх рідко згадують у літописах та інших літературних джерелах минулих століть. Саме до таких територій належить пам'ятка природи місцевого значення "Стільська" (Миколаївський район, Львівська область), що володіє унікальним комплексом середньовічного городища з чисельними пам'ятками давніх поселень та культових споруд, хоча писемної інформації з минулих віків про це поселення недостатньо.

Формулювання цілей статті. Отож ми зробили спробу вивчити звичаї, культуру та побут жителів села Стільського, виявити та зафіксувати традиційні народні знання, що пов'язані з природними явищами, та зібрати фольклорний матеріал.

Для досягнення мети нам необхідно вирішити такі **завдання**:

- провести анкетування жителів села Стільського (віком 50-95 років) та отримати інформацію про звичаї та обряди, які провадили впродовж календарного року, про зовнішній вигляд і топоніміку ландшафтів села в минулому, про побут і традиції облаштування помешкання та господарського двору тощо;
- записати давні пісні, колядки, щедрівки, віншування, веснянки, повір'я та приказки;
- проаналізувати та систематизувати отриману інформацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вивчення звичаєвих обрядів, традицій, фольклору, побуту та вірувань жителів регіону Опілля, до якого належить село Стільське, займалися такі дослідники, як А. Пономарьов, Р. Радович, М. Глушко, Г. Бондаренко. Зокрема, ними висвітлено історико-етнографічні та краєзнавчі дослідження регіону. Культурно-просвітницьке життя та суспільно-політична діяльність населення села

Стільського описані в працях А. Микитин та О. Давид. Детальні історико-археологічні дослідження пам'ятки природи місцевого значення "Стільська" здійснено О. Корчинським.

Виклад основного матеріалу. Село Стільське розташоване на відстані 20 км на південний захід від м. Жидачева, 8 км на північний схід від м. Миколаєва. На схід від села – м. Львів, на південь – м. Розділ, на захід – м. Миколаїв і с. Тростянець, на північ – села Глухівець і Поляна. Село розкинулося на березі р. Колодниці, лівої притоки Дністра.

Місто Стільське виникло наприкінці IX – на початку X ст. унаслідок будівництва столиці князівства теробовлян або і всієї Великої Хорватії [3]. Місту передували три селища, які існували тут протягом VII–IX ст. Величезне городище площею 250 га з довжиною валів 10 км було більше за тогочасний Київ майже у 10 разів. Його здобуло 982 р. військо Київського князя Володимира Святославича. Ще 1330 р. Стільське згадано як містечко, а пізніше втрапило цей статус [3].

За переказами, село знищили татари. Поселення було захищене зі сходу трьома валами, розташованими на відстані один від одного. З півночі та заходу простягались доволі стрімкі схили узвишся, на яких воно розкинулось. З боку півдня містились ворота в'їздів. За переказами, двері сторожової вежі відчинила жінка на ім'я Хима: вона йшла по воду. Це місце називають сьогодні "Вежа" і "Химина Долина".

Село Стільське належить до територій, які з давніх часів були ареною господарських, торговельних і культурних зв'язків з регіонами України й сусідніми країнами. У межах цих територій зароджувалися перші землеробські общини на теренах Східної Європи та перші форми суспільно-політичної організації на зразок ранньосередньовічних городищ із елементами громадської влади [4]. Ці землі зберігають у собі сліди первісних поселень палеоліту, язичницької культури, традицій перших християн, доби козаччини часів Богдана Хмельницького та ін. Усі ці культурні прошарки поступово накладалися і сьогодні збереглися завдяки розкопкам-артефактам, скельним пам'яткам, назвам природних урочищ, а також звичаєвим обрядам та усному фольклору місцевих жителів.

Першим у році та одним з найвеличніших є свято Різдва Христового. Напередодні цього свята у кожній господі відбувалися приготування. Чоловіки заготовляли корми для домашньої живності, кололи дрова і навіть запа-

салися водою на всі святкові дні. Жінки готували 12 страв на олії для пісної вечері (12 страв – це подяка Богу за кожен прожитий місяць року, за щедрий врожай; число 12 – це кількість апостолів) і м'ясні – власне на день Різдва.

Перед вечерею господар вносив до хати дідуха, якого ставив на покуті неподалік стола, на якому були страви Святвечора, застеляв підлогу соломною, бажав усім членам родини ті свята "впровадити та інших дочекатися". Сім'я перед вечерею обов'язково молилася вголос. Господар запалював свічку зі словами: "Дай, Боже, добрий вечір", всі відповідали: "Дай, Боже, здоров'я".

Господиня накривала на стіл до сходу першої зорі й обов'язково ставила вечерю на обрус, під яким лежало сіно. На столі мали бути: часник з олією, борщ з грибами та вушками, капуста з горохом (пшоном), голубці з гречки і картоплі, вареники з капусти, грибна поливка, риба, узвар, пампушки і кутя. Кутя була традиційною з пшениці, маку, родзинок та меду, її споживали наприкінці вечері. Спершу всі повинні були скуштувати часник з олією, а вже потім – решту страв. "Часник символізував важкі муки Ісуса Христа, він мав за мету оздоровити всю родину", – розповідає Анастасія Тітко, 97-річна жителька села Стільського.

Після завершення святої вечері всі виделки, не миючи, перев'язували солом'яним перевеслом, щоб родина трималася купи, а тарілки залишали на столі до ранку, для померлих, душі яких вночі повинні прийти до хати. У день Різдва діти та молодь ходили з "Вертепом". Носили зроблену власноруч невеличку стаєнку-шопку, імітуючи ту, в якій народився малий Ісус. Заходили до кожної господи, де розігрували виставу, в якій брали участь янголи, пастухи, римські воїни, Ірод, жид, смерть та чорт. Особливо весело у Вертепі осміювали жида, згадуючи як в минулому у селі Стільському стояла корчма. Володів нею жид, що любив будь-яким способом затягти до корчми більше люду [2]. Діти ходили колядувати на "помагай Біг". "Окремо ходили селом колядувати парубки, – згадує 69-річний Михайло Лозинський. Вони були з усією різдвяною атрибутикою і колядували дуже серйозні на той час політичні коляди". Традиційною колядою, яка й сьогодні користується великою пошаною у жителів села Стільського, є коляда "Були сумні свята в 47 році". Анастасія Тітко поділилася з нами самотніми, автентичними колядками, які ще пам'ятає з дитячих літ. Серед них є колядки жартівливого характеру, які зрідка почуєш на теренах Львівщини:

*Пішов я до вуйка до хати
Та й почав там колядувати,
А вуйко там запивав та й про мене не згадав – бідний я / двічі
А вуйна за п'єцом сиділи
Пирого у п'єцу кипіли.
Начав я си приступати, по одному витягати – витяг всі / двічі
Ще того було ми замало,
Поліз я тай на пліт по сало.
Защортався та й упав, ще й від вуйка я дістав – бідний я / двічі.*

З особливою урочистістю святкували у селі свято Водохреща (Йордан). Жителі села, які споконвіку проживають біля води (річка

Колодниця), з особливим трепетом ставляться до цього свята. Напередодні свята сідали до святої вечері, після якої ходили щедрувати:

*Бо щедрий вечір нині / двічі
Щедруєм то, що колись ся стало
на річці Йордані / двічі
Діва Пречиста зродила Христа
в стайні на пустирі / двічі
Йоан хрестив Ісуса Христа
на річці Йордані / двічі
Похрести мене, – Ісус промовив
Йоан не вір мені, Йоан повір мені / двічі
То вічна пам'ять, що ти мя хрестив
на річці Йордані / двічі.*

Згадуючи "Йорданські морози" як найхолоднішу пору року, люди ще й сьогодні після Богослужіння в церкві з хоругвами, одягнуті в

український стрій, йдуть до річки освячувати воду. Для цього в замерзлому потоці вирубують велику ополонку у вигляді хреста. Пос-

вячену воду несуть додому, кроплять нею хату і всю господарю. Цікавим є те, що в селі обряд посвячення господарського двору триває дев'ять днів. При цьому господиня з вишиваним рушником і хлібом обходить все господарство, а господар освячує його йорданською водою. Йорданська вода має лікувальні і чудодійні властивості, вона не псується і зберігати її можна до наступного року.

Свято Стрітєння асоціювалося з приходом весни, за погодою у цей день жителі робили прогноз, якою буде весна – раною чи пізною. В селі існує така прикмета: якщо на Стрітєння ведмідь побачить свою тінь – весна буде пізня.

Після сорокаденного Великого посту, впродовж якого не вживали м'яса та тваринних жирів (особливо в понеділок, середу і п'ятницю), святкували Великодні свята. В останній тиждень посту, у Страсний четвер, на вечірньому Богослужінні замість дзвонів, якими до Великодня не дзвонили, калатають спеціально зробленими дерев'яними калаталками, які нагадують клекіт лелеки-бузька, і тим самим сповіщають про прихід весни [7].

Традиційно на Воскресіння Господнє люди несуть до церкви святити в кошиках, прикрашених букшпаном, паску, ковбасу, шинку, яйця, хрін, масло, сіль, часник, запечений сир. Усе це прикрашає вишитий рушник з написом: Христос Воскрес! Воістину Воскрес! Після Богослужіння приходять додому й усе це споживають під час святкового сніданку.

Цікавими традиціями у селі славиться святкування Святої Трійці (Зелені свята). У цей день святкують храмовий празник (хоча церкву названо на честь Параскевії П'ятниці, храмове свято святкують двічі на рік – на свято Трійці та восени, у день Параскевії П'ятниці). Напередодні свята мешканці прибирають житло, двір, город і навіть худобу букетами з польових квітів, зеленого шувару (народна назва айр) та листям берези й липи. Особливо гарно виглядали корови, які поважно йшли з паші додому, прикрашені "пишними маями". Пастухи ж за зроблені прикраси обов'язково одержували винагороду від господарів.

Сьогодні не збережено традиції святкувати "Обжинки". Настя Тітко згадує, як колись, наприкінці жнив, священник і парафіяни ходили навколо села з хоругвами і на кожному полі читали Євангеліє.

Крім звичаїв та обрядів, що пов'язані з християнськими святами, у пам'яті місцевих

жителів залишилось багато приповідок, народних прикмет і назв природних урочищ, які свідчать про тісний зв'язок побуту жителів та їхнього світогляду з довкіллям. Старше покоління гостро засуджувало руйнування пташиних гнізд, передусім лелечих, ламання дерев; забороняли кидати сміття в річку та колодязі. Зазначимо, що заборона щодо забруднення води мала юридичне підкріплення за Польщі [1], і за її порушення накладали штраф. Із пересторогою ставилися до сов, жаб та павуків. Щодо останніх, то серед місцевих жителів побутує легенда, що павуки врятували Матір Божу, коли вона з Ісусом намагалась втекти в Єгипет. Павуки сплели густу павутину у гроті, куди сховалися Йосип, Марія і малий Ісус, отож римські воїни не знайшли святу родину. Вважають, що павуків не можна вбивати.

Цікаві народні уявлення жителів про Місяць, його вплив на життя людини. Вважали, що коли місяць молодий – не можна садити розсади, особливо розсади огірків. За кольором Місяця і його положенням прогнозували погоду на наступні дні. Походження плям на Місяці місцеві жителі пояснювали так: "Це Каїн вбиває вилами свого брата Авеля".

З особливим трепетом розповідають жителі про те, як змінилися ландшафти навколо села за останніх 50 років. "Річка була значно повноводнішою, потрібно було сидіти на коні, щоб зачерпнути у пригорщу води. Вона посеред села заверталася дугою (меандром), який пізніше перекопали (спрямили русло)", – розповідає Анастасія Тітко. Її батько працював лісником, тож пані Настя з гіркотою розповідає про значні вирубки букових лісів у другій половині минулого століття, і про збідніння деяких представників дикої фауни, зокрема зайців та сарни.

Щодо назв урочищ в околицях села, то ще з часів ранньосередньовічного міста збереглися сьогодні у селі давні назви-мікротопоніми Коморище, Підкоморище, Золоті Ворота, Залізна Брама, Княжа Криниця, Біла Дорога, Вежа, Хими́на Долина, про що неодноразово зазначає у своїх працях О. Корчинський [4]. Анастасія Тітко пам'ятає приповідку, яка побутувала у селі: "Гоніть корови за три перекопи, в Золоту Брану, на Білу Дорогу". Ще існує легенда, що в городищі був підземний перехід, яким ходили по воду на Ілів. Жінка Хима провела татар цим шляхом, а вони спалили місто. Власне тому сьогодні дорогу до криниці на Ілів називають Химиною Долиною. Крім того, у Стільському є урочища, що мають

назву Мочарі, Ставицько, Від Баланди до Гути тощо. Мочарі – це назва болотистої сіножати на узвишші, багатой на поклади глини, що не пропускають воду. Ставицько – також заболочена місцевість зі значними запасами підземних вод, але розташована вона в долині. Дивною назвою "Від Баланди до Гути" жителі називають лісову дорогу, йдучи якою часто можуть заблукати навіть досвідчені грибники. Жителі кажуть, що на цьому місці до людини чіпляється "блуд", і це явище вважають негативним. Навколо села багато заболочених ділянок з покладами болотяної руди, з якої в давнину виплавили залізо. Добування болотяної руди, випалювання вугілля, заготівлю дров тощо було внесено у XVIII ст. в обов'язкові повинності жителів села Стільського. Кожен з підданих Стільського і сусідніх сіл Верина, Надітич, Ілова, Волі Великої повинен був десять днів відробити на користь шарварків на копання та перевезенні руди і два дні – на ремонт кузні [6].

У селі завжди активно вирувало культурно-просвітницьке життя, рушійною силою якого було товариство "Просвіта" сільська читальня та церковна громада. Зокрема, члени товариства "Просвіта" організовували вечори Тараса Шевченка, молодіжні вечорниці, святкування Дня Святого Миколая, театральні дійства тощо. Анастасія Тітко пригадує, як декламувала вірші Тараса Шевченка, зокрема, "Світе тихий, краю милий", брала участь у виставах "Сватання на Гончарівці" та "Бабський бунт" [2]. У товаристві "Просвіта" діяв свій хор. Про нього навіть писали на шпальтах газети "Жіноча доля" від 1 серпня 1927 р., що видавали в Коломиї.

Крім культурно-просвітницького напрямку діяльності, "Просвіта" активно провадила боротьбу за тверезий спосіб життя серед мешканців Стільського. Розпочав цю справу ще отець Любінецький 1874 р. (за даними історика Василя Лаби) [2], коли 3 травня 1874 р. ним було засноване "Братство тверезости" і читальню. Василь Лаба зазначає, що на початку 1876 р. завдяки протиалкогольним проповідям отця Любінецького вісім осіб вступило у Стільське "Братство тверезости". Тоді жид з корчми, боячись втратити клієнтів, прийшов перед церкву і сказав: "Ви гадаєте вже горівки не пити, чи знаєте ви, що священники забороняють пити горілку тому, щоб накласти на вас більші податки?" [2]. Ще й сьогодні біля сільської церкви стоїть хрест на кам'яному постаменті загальною висотою близько чотирьох метрів, на яко-

му зберігся напис: "Хрест побідив поганство, хрест побідить п'янство". "Просвіта" активно продовжувала традиції боротьби з алкоголем. Зокрема, 1936 р. юні активісти "Просвіти" Анастасія Березюк і Михайло Тітко гуляли безалкогольне весілля. "Наварили у сорокалітрових банях компоту. На забаву скликали майже усе село. Після шлюбу забавлялися від малого до старого. Ні пива, ні вина ніхто не пив", – згадує Анастасія Тітко. – Більше такого весілля у селі не було".

Відомо чимало і сумних сторінок у житті жителів Стільського: фашистська навала, колективізація, пекельна праця на колгоспних полях, а найстрашніше – Сталінські репресії усіх тих, хто любив рідну Землю.

На території Західної України ще в часи німецької окупації було засновано кілька підпільних друкарень УПА. Відомий дослідник історії ОУН-УПА Лев Шанковський вважав, що найбільшою була друкарня УПА на Миколаївщині, яка могла виконувати друк у трьох кольорах. Її будівництво розпочали 1943 р. і здійснювали під керівництвом М. Палідовича.

Підпільну друкарню збудовано на господарстві Олекси Старовецького, який із сім'єю проживав на хуторі Гедзівка поблизу Стільського. Вона була розташована під стайнею, а вхід до неї був під жолобом. У двох кімнатах розміщено різноманітне обладнання, запаси паперу і нари для відпочинку друкарів. У цій друкарні працювали такі підпільники: "Всеволод" – керівник, а після нього "Чорний"; складачі "Магістр" та "Кум"; художник "Кропива"; коректор "Професор", а також "Лесько", "Тигр", "Старик", "Татар". З працівниками друкарні підтримував зв'язки М. Палідович, який керував випуском шостого номера журналу "Ідея і Чин" і підготував сьомий номер. Саме на шляху до цієї друкарні 26 травня 1944 р. він загинув.

Друкуючи свої статті у журналі "Ідея і Чин", М. Палідович підписувався псевдонімами "Ю.М. Моряк", "Ю.М. Херсонєць", "Л.М. Карпатський" та ін. У четвертому випуску журналу "Ідея і Чин" (1943 р.) М. Палідович під псевдонімом "Ю.М. Херсонєць" надрукував статтю "На зворотному пункті", в якій розглядав проблему більшовицької влади та української молоді. У наступному випуску поміщено його статтю "Одним фронтом назустріч майбутньому". У ній автор виклав передумови утворення Української держави і необхідність єднання усіх українських політичних сил [5].

Вранці 26 травня 1944 р. М. Палідович разом з Є. Пришляком без особистих охоронців вирушили з Миколаєва через Радів і Прийму до повстанської друкарні в Ілові. На околиці Прийми вони натрапили на заставу УПА. Повстанці вважали, що перед ними бойовики польської Армії Крайової, які інколи проходили цими місцями, і відкрили кулеметний вогонь, внаслідок чого М. Палідовича було смертельно поранено в живіт і він незабаром помер. Його тіло таємно поховали на цвинтарі у с. Ілові, а 1991 р. перепоховали в м. Миколаєві. Друкарня у Стільському функціонувала до червня 1945 р.

У червні 1944 р. німецько-радянський фронт поволі просувався на захід і наближався до Львова. Тому німецьке командування вирішило провести велику наступальну операцію проти відділів УПА на Миколаївщині. Було оточено великі лісові масиви від Львова до Миколаєва, Ходорова, Бібрки. Проти повстанців було кинуте артилерію, танки і літаки. Обидві сторони несли втрати. Тоді повстанці вночі атакували ворога і прорвали облогу. Карателі стали палити села Стільське, Дуброву, Ілів і розстрілювати мирних жителів, які переховувалися [5].

У ті дні, 21-22 червня 1944 р., німцями було вбито понад тридцять мешканців Стільського, Дуброви, Ілова. Серед них: Микола Гринчишин, Василь Гудз, Михайло Заблоцький, Ярослав Клим, Федір Кулачковський, Петро Левицький, Василь Стегній, Ярослав Тітко, Микола Хомуляк, Федір Шалапський, Михайло Заблоцький, Федір Заблоцький, Степан Звозда, Розалія Корда, Петро Підкович, Іван Стегній, Михайло Тітко, Михайло Ферендович та інші.

У німецькому донесенні від 6 червня 1944 р. про ці бої повідомляли: "У ході сутички з бандою УПА на північ від Миколаєва 29 бандитів убито, захоплено 250 полонених, гармати, боеприпаси, радіопередавач, п'ять вантажних автомобілів, вози і коней. Решта банди відступила на північний схід".

Священик з Ілова Роман Яценків у своєму листі від 7 липня 1944 р. до митрополита

*Ще Сонце не сходить, а Івана (ім'я іменинника) надходить,
вставайте / двічі*

*Свої іменини для своєї родини
справляйте / двічі*

*Бажаєм Вам щастя, бажаєм здоров'я,
довгих літ / двічі*

*Щоби Ви справляли свої іменини
ще багато літ / двічі.*

Андрея Шептицького писав про те, що українські повстанці на чолі з "Явором" спіймали Клічке і штабного лікаря майора Шене. Оскільки повстанці вбили Шене, то німці розстріляли 500 українських заручників і провели каральну операцію у селах Стільському, Ілові, Дуброві. Село Ілів знищене цілковито, залишилась тільки церква, яку німці грабували тричі, а потім намагались спалити, але це їм не вдалося.

Яскравою постаттю УПА був Михайло Горчин-Грузин (22.04.1920–10.09.1948), який народився в с. Велика Воля Миколаївського району, що межує з с. Стільським. Перекази про героїчні бої та блискучі політико-пропагандистські рейди цього сотенного УПА поширювались ще за його життя на Дрогобиччині, у Закарпатті, Станіславщині (від 1962 р. Івано-Франківщині). Проте знали тільки його псевдо – Грузин. Вміла конспірація "Грузина" унеможливила емгебістам, їхній агентурі встановити його прізвища, походження, місця перебування [5].

Заслугою М. Горчина є те, що сотня в місцях залишила про себе найтепліші згадки очевидців. Ворогові ніколи її не вдалося розбити (про що свідчать рядки пісні "Прийшла сотня Грузинова"). За розпорядженням командування УПА та проводу ОУН 24 липня 1948 р. загартовані й досвідчені старшини і стрільці були переведені до теренової мережі збройного підпілля, зміцнили її ряди подальшої боротьби аж до 1960 р. Сотня Грузина успішно вела бої і перемагала.

На цвинтарі у с. Стільське стоїть пам'ятний знак воїнам УПА, які віддали своє життя за волю України. Тих, хто залишився живим, було вивезено в Сибір. У селі живуть люди, які з болем згадують ті часи. Багато з них ще малими залишилися без батьків, частина – народилася на засланні.

Проте, попри все, ці жителі не втратили віри у себе, у своє майбутнє. Вони зберігають давні традиції, виховують дітей, онуків і правнуків, працюють, колядують, святкують іменини, на яких обов'язково звучить пісня Анастасії Тітко:

Література:

1. *Бондаренко Г.* Екологічний аспект традиційного світогляду українців / *Г. Бондаренко* // Дослідження Дністра : 10 років громадської екологічної експедиції "ДНІСТЕР"; ред. *М. І. Жарких*. – Львів–Київ, 1998. – 216 с.
2. *Давид О.* Хрест тверезости / *О. Давид, А. Микитин*. – Режим доступу: <http://www.mykolaiv.lviv.ua>.
3. *История городов и сел УССР. Львовская область* / [под ред. *В. М. Кулаковського*]. – К.: Ин-т истории АН УССР, 1978. – 796 с.
4. *Корчинський О.* Ранньосередньовічне місто на Верхньому Дністрі / *О. Корчинський*. – Режим доступу: <http://www.svit.in.ua>.
5. *Миколаївщина: збірник наук. статей. Т. 2.* – Львів : Інститут країнознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2002. – 320 с. Режим доступу: <http://mykolaiv.info>.
6. *Хома Н.* Новосілки / *Н. Хома* // Короткий нарис історії села, хроніка подій, спогади та роздуми. – Львів, 2002. – 168 с.
7. *Щур Р.* Підгородці: сторінки історії / *Р. Щур*. – Львів: Літопис. – 244 с.

Резюме:

Ольга Пыльпович, Мирослава Петровская. КУЛЬТУРА, БЫТ И ОБЫЧАИ НАСЕЛЕНИЯ, ПРОЖИВАЮЩЕГО В ПРЕДЕЛАХ ПАМЯТКИ ПРИРОДЫ МЕСТНОГО ЗНАЧЕНИЯ "СТИЛЬСКАЯ".

Осуществлено етнографическое исследование памятники природы местного значения "Стильская" (Николаевский район Львовской области). Описаны история возникновения, обряды, традиции, быт, верования, культурно-просветительную жизнь и социально-политическую деятельность жителей села Стильское.

Ключевые слова: обычаи, обряды, быт, памятка природы, праздник.

Summary:

Olga Pylypovych, Myroslava Petrovska. CULTURE, MODE OF LIFE AND CUSTOMS OF PEOPLE IIVING IN THE LOCAL NATURE RESERVE "STILSKA".

The ethnographic research of the local nature reserve "Stilska" (Lviv region, Mykolaiv region) had carried out. The history, lifestyle, customs, cultural and educational life, cocio-politycal activities of the native people had been described.

Key words: customs, ceremonies, mode of life, local nature reserve.

Рецензент: проф. Петлін В.М.

Надійшла 18.09.2011р.

УДК 911.3

Петро ЦАРИК

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗМІНИ СТАТУСУ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА "КАСПЕРІВСЬКИЙ "

У статті розглянуто особливості природокористування, формування рекреаційної інфраструктури на території ландшафтного заказника "Касперівський", що в певній мірі суперечить його статусу. Запропоновано змінити статус ландшафтного заказника загальнодержавного значення включивши цю територію до складу Дністровського НПП або реорганізувати у регіональний ландшафтний парк. Проведено функціональне зонування території.

Ключові слова: ландшафтний заказник, регіональний ландшафтний парк, функціональне зонування території, оптимізація категорій заповідання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Географічна приуроченість ландшафтного заказника до каньйоноподібної долини р. Серет з мальовничим водосховищем, залісненими і залуженими схилами річкової долини, своєрідним мікрокліматом формує багаті природні рекреаційні ресурси цієї території. Впродовж останніх років їх використання є настільки значним, що суперечить статусу заповідної території. Будівництво та реконструкція пансіонатів, будинків відпочинку, закладів харчування, розширення стоянок для автотранспорту, відведення земель на околиці с. Лисичники під будівництво приватних дач, входження до складу заказника земель сільсько-ї забудови с. Лисичники, с. Голігради, с. Міжгір'я, ведення інтенсивного вилову ри-

би, розвиток водномоторних транспортних засобів – все це несприятливо впливає на заповідний режим заказника, збереження ландшафтних систем та компонентів природних комплексів. Оскільки створення ландшафтного заказника відбулося ще у 1977 році, а поява такої заповідної категорії як РЛП – у 1990 році, то зрозумілою на сьогодні є проблема зміни заповідного статусу цієї території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дана стаття є продовженням циклу наукових публікацій автора стосовно оптимізації заповідних територій Тернопільської області. Зокрема публікація П.Л. Царика (2008) присвячена питанням доцільності реорганізації проблемних для регіону загальнозоологічних заказників, і зменшенням в них частки забудованих